

Biblioteka
Cli-fi

Naslov originala
Maja Lunde
Blå

© 2020, za srpski jezik Odiseja
© Maja Lunde

First published by H. Aschehoug & Co. (W. Nygaard) AS, 2017
Published in agreement with Oslo Literary Agency
in conjunction with Livia Stoia Literary Agency

Prevod ove knjige pomogla je agencija NORLA

Co-funded by the Creative
Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Maja Lunde

Plavetnilo

roman

S norveškog preveo
Radoš Kosović

Odiseja
Beograd, 2020.

Jesperu, Jensu i Linusu

Signe

Ringfjuren, Sogn i Fjurane, Norveška, 2017.

Vodu ništa nije zaustavljalo, mogla se ispratiti od planine do fjorda: od snega koji je padao iz oblaka i slegao se na vrhovima do mora iz kojeg se para uzdizala i ponovo pretvarala u oblake.

Svake zime lednik je rastao, sakupljao sneg, svake zime rastao je kao što treba, i svakog leta se topio, curio je, kapao, i kapi su se slivale u potoke, vođene silom teže, i potoci su se spajali, prerastali u vodopade, reke.

Naša dva sela delila su planinu i lednik, delili smo ih od pamtiveka. Jedna strana planine bila je okomita, i odatle su se obrušavali vodopadi Sesterfosene, tutnjeći s visine od 711 metara, pravo u Ejde, tamnozeleno jezero koje je selu Ejdesdalenu podarilo ime, a njegovim životinjama i ljudima plodnost.

Ejdesdalen, Magnusovo selo.

Stanovnici Ejdesdalena nisu videli fjord, nisu osećali so na usnama, nije je nanosio vetar, nije dopirala do njih, gore nije mirisalo na more. Tako je Magnus odrastao. Ali imali su svoju vodu, vodu bez ukusa, vodu koja je napajala sve, pa nikada nije čeznuo za morem, rekao mi je kasnije.

Druga strana planine bila je blaža, manje strma, i tu se voda skupljala u reku Breju, reku lososa, reku vilenjaka, reku slatkovodnih školjki. Breju je strujao procepom u krajoliku, procepom koji je sam oblikovao, milionima kapi svake sekunde, u

slapovima, u brzacima, i u mirnijim delovima svog toka. Kada je sunce sijalo, pretvarao se u blistavu prugu.

Breju se spuštao sve do Ringfjurenena, i tu, u selu na nivou mora, reka je stizala do slane vode. Tu se voda lednika ulivala u morsku.

Ringfjuren, moje selo.

Tu su voda lednika i voda mora bile jedno, sve dok sunce ponovo ne bi povuklo kapi k sebi, povuklo ih u vazduh kao paru, uvis, do oblaka gde bi umakle sili teže.

Sada sam ponovo tu, Blofona me je vratila, lednik koji je nekada bio naš. Nema vetra dok pristižem u Ringfjuren, na samom kraju moram da uključim motor, njegovo brektanje zaglušuje sve ostalo, Plavetnilo klizi po vodi blago uzburkavajući površinu.

Nikada neću zaboraviti ovaj predeo. Stvorio te je, Signe, rekao mi je Magnus jednom, a hteo je da kaže da se usadio u mene, u moj hod, nekako opružast, kao da se večito penjem uzbrdicom ili silazim nizbrdicom. Nisam stvorena za ravan put, odavde potičem, ali sada sam ipak iznenađena, kad sve ponovo vidim: te visine i padove, uspravno na vodoravnom.

Ljudi dolaze izdaleka da bi videli ovu prirodu, govore da je divna, fantastična, *amazing*. Stoje na palubi veličine fudbalskog terena dok iz ogromnih dizel-motora kuljaju izduvni gasovi, stoje, upiru prstom i gledaju bistroplavu vodu, jarkozelene obronke po kojima se slabašne kuće grčevito drže gde god je kosina blaža od četrdeset pet stepeni, a preko hiljadu metara iznad njih su planine, reckave i oštre ivice zemlje, uzdižu se u nebo posute belinom koju turisti vole - *wow, it's snow* - na strani okrenutoj severu cele godine.

Ali turisti ne vide vodopade Sesterfosene, niti Senstebeov katon na planini, sve je to davno nestalo, i ne vide reku Breju, ona je prva iščezla, mnogo pre nego što su brodovi došli, mnogo pre nego što su se Amerikanci i Japanci pojavili sa svojim telefonima i foto-aparatima i produženim objektivima. Cevi, ono što je ostalo od reke, nalaze se pod zemljom, a rane koje su kopački radovi naneli prirodi polako je pokrila vegetacija.

Stojim s rudom kormila u ruci, polako plovim ka selu, prolazim pored elektrane, velike usamljene betonske zgrade kraj vode, glomazna je i tamna, spomenik nad mrtvom rekam i vodopadom. Odatle se kablovi šire na sve strane, neki čak prelaze preko fjorda. I to im je dozvoljeno.

Motor zaglušuje sve, ali sećam se zvuka kablova, tihog zujanja kad je vreme vlažno, voda i struja, pucketanje, uvek sam se ježila od toga, pogotovo u mraku, kad se vidi kako iskri.

Na molu su sva četiri mesta za posetioce prazna, prerano je za turiste, gužva je samo leti, slobodno mogu da biram, odlučujem se za najbliže, privezujem pramac i krmu, dodajem i špring za svaki slučaj, na zapadu Norveške vetar može da naleti iz čista mira, do kraja povlačim ručicu za gas i slušam nevoljno stenjanje motora koji se zaustavlja. Zaključavam vrata kabine, stavljam svežanj ključeva u džep vindjakne, veliki je, ima kuglu od plute kao privezak da ne bi potonuo, pravi mi malu izbočinu na stomaku.

Autobusko stajalište je tamo gde je oduvek bilo, ispred zajedružne prodavnice, dugo čekam jer autobus ide na sat, tako je ovde, sve se dešava retko i mora se planirati, zaboravila sam to posle svih ovih godina.

Autobus najzad stiže. Pridružuje mi se grupica mladih, izašli su iz srednje škole sagrađene početkom osamdesetih, nove i lepe škole, jedne od mnogih stvari za koje je selo imalo novca.

Neprekidno pričaju o kontrolnim zadacima i o treningu. Tako glatka čela, tako meki obrazi, zapanjujuće su mladi, bez ikakvog traga, bez belega proživljenog života.

Ne posvećuju mi ni pogled, i potpuno ih razumem. Za njih sam samo žena u godinama, pomalo razbarušena i neuredna, u iznošenoj vindjakni, sa sedim čupercima koji proviruju ispod vunene kape.

Oni imaju nove, skoro istovetne kape, sa istim logom marke nasred čela. Brzo skidam svoju, stavljam je u krilo, vidim koliko je čupava, počinjem da je trebam, dlan mi je ubrzo pun kuglica vune.

Ali nema vajde, previše ih je, i sad ne znam šta ću s njima, držim ih na dlanu, na kraju ih bacam na pod. Lako se razleću između sedišta, ali srednjoškolci ih ne primećuju, a i zašto bi, malo sive vune.

Ponekad zaboravim kako izgledam, posle izvesnog vremena čovek prestane da misli na izgled kad živi na barci, ali u retkim prilikama kad se na kopnu pogledam u ogledalo, ako je svetlo dobro, trgnem se. Ko je ta žena u ogledalu, zapitam se, ko je pobogu ta ispijena starica?

Čudno je, apstraktno, ne, nadrealno, nadrealno je prava reč, što spadam u njih, u stare, kad sam ja i dalje i skroz naskroz ja, ista koja sam oduvek bila, s petnaest, trideset pet ili pedeset godina, stalna i nepromenjiva masa, onakva kakva sam u snovima, ili kao kamen, kao hiljadugodišnji led. Starost nema veze sa mnom. Samo kad se krećem osetim njeno prisustvo, tada se javlja sa svim svojim tegobama, bolnim kolenima, ukočenim vratom, osetljivim kukom.

Ali srednjoškolci ne obraćaju pažnju na moju starost, i ne primećuju me, tako je, niko ne gleda stare žene, davno me niko nije pogledao, samo se smeju mlado i glasno i razgovaraju o kontrolnom iz istorije koji su upravo imali - Hladni rat, Berlinski zid - ali ne o njegovom sadržaju, već samo o ocenama koje su dobili, da li je pet minus bolje od pet na četiri. I niko ne pominje led, ni reči o ledu, o ledniku, iako bi ovde kod kuće svi trebalo da pričaju o njemu.

Kod kuće... da li ovo stvarno još smatram domom? Ne mogu to da shvatim, prošlo je skoro četrdeset, ne, skoro pedeset godina. Vraćala sam se samo zbog smrtnih slučajeva, da sve sredim i da tugujem obaveznih pet dana nakon sahrane, prvo mamine, pa tatine. Ukupno deset dana, toliko sam ovde provela za sve ove godine. Tu su mi dva brata, polubrata, ali skoro se nikada ne čujemo. To su mamina deca.

Naslanjam glavu na prozor autobusa, gledam promene. Selo se proširilo, novo naselje od istovetnih belih kuća s malim prozorima drži se za obronak, autobus prolazi pored bazena, dobio je novi krov, i veliku plavu tablu kraj ulaza, *Ringfjord Water Fun*. Sve zvuči bolje na engleskom.

Autobus se penje, udaljava se od mora, nekoliko srednjoškolaca izlazi na kraju naselja, ali većina nastavlja, penjemo se, put se menja, sužava, i pojavljuju se rupe, gotovo čim pređemo u susednu opštinu. Tek tu većina silazi, izgleda da još nisu dobili srednju školu, još nisu dobili bazen - Ejdesdalen, mlađi brat Ringfjurenena, gubitnik.

Silazim s poslednjim srednjoškolicima, polako se teturam kroz selo. Još je manje nego što se sećam, dragstor je zatvoren. Dok je fjord porastao, jezero Ejde se svelo na delić svoje nekadašnje veličine... ali danas nisam tu zbog Ejdea, ne mogu više da plaćem zbog Ejdesdalena, ta bitka se završila pre mnogo,

mnogo godina, sada sam tu zbog leda, zbog Blofone, pa pošljunčanim putem polazim ka planini.

Čak i prestoničke novine pišu o tome, nekoliko puta sam pročitala članke, nisam mogla da verujem šta piše. Uzimaju led s Blofone, čisti beli led iz Norveške, i reklamiraju ga kao najekskluzivniju stvar koja se može staviti u piće, maleni ledeni breg okružen zlatnim alkoholom, ali ne za norveške kupce, ne, već za one koji će ga skupo platiti. Led će se nositi u pustinjske zemlje, u postojbine naftnih šeika, i tamo će se prodavati kao da je zlato, belo zlato, najbogatijima od bogatih.

Sneg počinje da pada, kao poslednji trzaj zime, kao aprilska šala, dok se penjem na planinu. Smrznute bare na putu, ovičene kristalima, stajem na tanki površinski led jedne barice, lomim ga, čujem kako puca, ali to mi više nije zabavno, ne koliko je bilo.

Zadihana sam, strmo je, put je duži nego što pamtim.

Ali konačno stižem, konačno vidim lednik, dragu, dragu Blofonu.

Svi lednici se tope, znam ja to, ali nije isto kad to i vidim. Zastajem, samo dišem, leda još ima, ali nije gde je bio. U mom detinjstvu lednik je sezao sve do litice sa koje su se survivali vodopadi, litica je bila spona lednika i vodopada. Ali lednik je sada visoko na strani doline, a litica je sto, možda dvesta metara daleko od njegovog plavičastog jezika. Lednik se pomerio, kao da uzmiče, beži od ljudi.

Nastavljam da se penjem kroz vres, moram ga osetiti, moram hodati po njemu, moram ga ponovo dotaći.

Led mi se najzad pojavljuje pod nogama, svaki korak se čuje, blago krcka. Nastavljam, vidim gde seku, vidim rane u sivobelom ledniku, oštre useke u plavu unutrašnjost, odakle vade led. Pored su četiri velika bela džaka, puna, spremna da

ih pokupe. Koriste motorne testere, kako sam pročitala, čiste testere koje se ne podmazuju da ulje ne bi umrljalo komade leda.

Trebalo bi da me više ništa ne iznenađuje. Ljudi svašta rade. Ali ovo, ovo me kida, jer ovo je Magnus morao da odobri na sastanku uprave, i učinio je to sa osmehom, možda čak uz aplauz.

Približavam se, moram da se penjem kako bih sasvim prišla, seku tamo gde je lednik pod najvećim nagibom. Skidam rukavicu, stavljam ruku na led, živ je pod mojim prstima, moj lednik, kao velika spokojna usnula životinja, ali ranjena životinja, koja ne može da jauče, koja kopni iz minuta u minut, iz sekunde u sekundu, već na samrti.

Prestara sam za plakanje, prestara za ove suze, ali obrazi su mi ipak vlažni.

Naš led, Magnuse, naš led.

Jesi li zaboravio, ili možda nisi ni primetio, da nam se led Blofone topio u šakama kad smo se prvi put sreli?

Imala sam sedam godina, ti osam, sećaš li se? Bio mi je rođendan, dobila sam vodu, smrznutu vodu, kao poklon.

Sav život je voda, sav moj život je bio voda, gde god da se okrenem bilo je vode, padala je s neba kao kiša ili sneg, punila je planinska jezera, počivala je u ledniku, slivala se niz strme padine u hiljadama potočića, sakupljala se u reku Breju, ravno se prostirala pred selom u fjordu, fjordu koji se pretvarao u more kad se zaplovi na sever. Ceo moj svet bio je voda. Kopno, planine, pašnjaci, bila su to samo ostrvca u onome što je pravi svet; nazivala sam svoj svet Zemljom, ali smatrala sam da treba da se zove Voda.

Leta su bila topla, kao da smo živeli na nekom drugom mestu, toplota nije imala šta da traži ovde, engleski turisti su se znojili u našem hotelu, sedeli su pod velikim vočkama u bašti, hladili su se starim novinama i govorili da nisu ni sanjali da može biti toliko toplo na severu.

Kad sam se probudila krevet je bio prazan, mama i tata su već ustali, spavala sam između njih, noću bih se ušunjala u njihovu sobu i legla nasred bračnog kreveta. Pitali bi me da li sam nešto sanjala, ali nije bilo to.

„Neću da budem sama“, govorila sam, „hoću da budem s nekim.“

To su valjda mogli da shvate, pa oni su svake noći spavali s nekim, ali nisu shvatali koliko god puta da sam ušla, jer svake večeri, kad je trebalo da legnem, podsećali su me da moram spavati u svom krevetu, cele noći, ne samo pola, a ja sam odgovarala da hoću jer sam razumela da to hoće da čuju, ali onda bih se ipak probudila, svake noći bih se uspravila i osetila koliko je krevet prazan, koliko je soba prazna, pa bih se odšunjala, ne, nisam se šunjala, mala deca ne umeju da se šunjaju, naročito ja, samo bih otišla, ne razmišljajući da li pravim buku, ne razmišljajući da li ću ih probuditi, po hladnom drvenom podu otišla bih pravo do njihove sobe, gde bih ušla u krevet s podnožja, jer sam tako mogla da se uvučem između njih a da ne moram prelaziti preko velikih tela. Nikada nisam privlačila jorgan, jer su njihova tela, sa obe moje strane, bila dovoljno topla.

Ali baš tog jutra sam ležala sama, ustali su, a pošto mi je bio rođendan nisam mogla da ustanem s njima. Znala sam da moram ostati u krevetu, upamtila sam to od prošle godine, da za rođendan moram ležati dok ne dođu, ali taj svrab, još se sećam svraba, kako mi je buknuo u rukama i nogama, to nepodno-

šljivo čekanje, pomislila sam da ću pući, da bi možda čak bilo bolje da uopšte *ne slavim* rođendan.

„Hoćete li?“ – pitala sam oprezno.

Ali nije bilo odgovora.

„Ej?!“

Iznenada sam se uplašila da neće doći, da su pobrkali dane.

„MAMA, TATA?!“

Ili da su sasvim zaboravili moj rođendan.

„EJ, MAMA, TATA!!!“

Ali onda su se pojavili, s tortom i pesmom, stajali su sa obe strane kreveta pevajući visokim odnosno dubokim glasom, horski, i iznenada je bilo previše, cela stvar, morala sam da povučem jorgan preko glave i još duže ostanem u krevetu iako sam samo htela napolje.

Kad je pesma prošla dobila sam poklone, od mame sjajnu loptu i lutku s groznim širokim osmehom.

„Strašna je“, rekla sam.

„Ma nije“, kazao je tata.

„Jeste“, odvratila sam.

„Meni je baš bila slatka kad sam je videla u prodavnici, i bila je najveća“, rekla je mama.

„Nisu morali da je naprave s tolikim ustima“, rekla sam.

„Reci hvala“, kazao je tata. „Reci hvala mami.“

„Hvala“, rekla sam. „Za lutku. Koja je strašna.“

Uvek sam govorila ono što mislim, i to ih je ponekad ljutilo, ali nikad toliko da to utiče na moje ponašanje, na koje verovatno nije ni bilo lako uticati.

Sećam se te lutke, i ostalih poklona, prilično sam sigurna da sam tog dana dobila sve ovo: dve knjige o cveću od tate, herbarijum, takođe od njega, svetleći globus od oboje. Zahvalila sam na svemu. Toliko poklona, nisam znala nikoga ko je dobijao

toliko, mada takođe nisam znala nikoga čija je majka posedovala hotel sa skoro stotinu soba - zapravo ih je bilo osamdeset četiri, ali uvek smo govorili *skoro stotinu* - u kojem smo imali svoje privatno krilo, s tri dnevne sobe, četiri spavaće, kuhinjom i još devojačkom sobom.

Sve je to nasledila od oca, koji je umro pre nego što sam se ja rodila, svuda su visile njegove slike, stari Hauger, svi su ga tako zvali, čak i ja. Mama je nasledila i njegovo prezime, Hauger, dosadno prezime, nisam shvatala šta će joj, ali ipak ga je zadržala, nije uzela tatino prezime iz prestonice, jer prezime kao što je Hauger ne može tek tako da se ostavi, govorila je mama, onda bi morala da promeni i ime hotela, Hotela Hauger, a ne ide to tako, te zidove je istorija natapala još od godine izgradnje izrezbarene u drvetu iznad ulaza: 1882.

Jela sam tortu, tog jutra i celog dana, toliko da je slatkoća počela da mi se podiže iz stomaka, i taj osećaj pamtim, imala sam sedam godina i torta mi je pritiskala grudi, ali ipak nisam prestajala da je jedem. Porodica je došla u goste, seli su za sto u bašti, cela mamina rodbina, njena majka i sestre s muževima i decom, među njima i moja sestra od tetke Birgit.

Gosti su grajali, ali ja sam bila najbučnija, nisam mogla mirno da sedim, ni tada ni kasnije, imala sam jak glas, tata je govorio da se čujem do Galhepigena, uvek bi se osmehnuo kada to kaže, sve do Galhepigena, najviše planine u Norveškoj, i dodao bi da voli što sam toliko glasna, da je ponosan, ali mama je imala drugačije mišljenje, govorila je da moj glas prodire u kosti.

Toliku sam buku pravila da nisam čula kamion. Tek kad me je mama pozvala u stražnje dvorište shvatila sam da se nešto zbiva, uhvatila me je za ruku i povelala iza ugla, pokazala je i gostima da pođu za nama. Sve vreme se smejala, i bilo je nečeg

neobičnog u tom smehu, ličio je na moj, neobuzdan i pomalo preglasan, pa sam se nasmejala i ja, osetila sam da moram.

Okrenula sam se i pogledom potražila tatu, ugledala sam ga, iza svih gostiju, samog, htela sam da ga sačekam, ali mama me je prejako vukla.

I onda smo zašli iza ugla i ja sam se iznenadila, nisam shvatala šta mi je pred očima, čitavo dvorište se belasalo, odbijalo je svetlost, svetlucalo je, morala sam da zažmirim.

„Led“, rekla je mama. „Sneg, zima, gledaj, Signe, zima je!“

„Sneg?“ – rekla sam.

Stajala je pored mene i osetila sam da je mami nešto tu važno, s tim snegom, koji je zapravo bio led, ali nisam razumela šta, a sada je i tata stao pored nje i nije se osmehivao.

„Šta je ovo?“ – pitao je tata mamu.

„Sećaš li se“, rekla mi je mama, „da si poželeva da slaviš rođendan zimi?“

„Ne“, odgovorila sam.

„Ne sećaš se da si plakala kad je za Birgitin rođendan pao sneg?“ – nastavila je mama. „Poželeva si sneška, kako se ne sećaš?“

„Donela si sve ovo s planine?“ – pitao je tata mamu, a glas mu je bio oštar.

„Senstebe mi je doneo, ionako je dopremao led za ribarnicu“, odgovorila je.

Osvrnula sam se i ugledala Senstebea, seljaka iz Ejdesdale-na, stajao je pored kamiona, gledao me, osmehivao se, čekao je, čekao da ja nešto uradim, shvatala sam, a iza njega je stajao njegov sin, Magnus.

Bio si to ti, Magnuse. Znala sam ko si jer je tvoj otac povremeno donosio led u hotel, pa si ponekad dolazio s njim, ali taj trenutak ipak pamtim kao prvi put kada sam te videla. Stajao

si pored kamiona, bos, stopala mrkih od sunca i prašine, i ti si čekao, kao i svi ostali, čekao si da ja nešto uradim. Ličio si mi na vevericu, okruglih smeđih očiju koje sve vide. Imao si samo osam godina, ali primetio si da nešto visi o koncu, čini mi se, nešto neizgovoreno, da si nekome potreban, ili da ćeš biti potreban. Takav si bio, takav je taj dečak bio.

„Dakle Senstebe je morao da silazi dvaput?“ – rekao je tata tiho. „Čak s planine?“

Nadala sam se da će zagrliti mamu oko ramena, kao što je ponekad činio, da će je zagrliti i stegnuti uz sebe, ali nije se makao.

„Signe slavi rođendan i želi ovo“, rekla je mama.

„A šta je dobio Senstebe?“

„Učinio je to drage volje. Dopalo mu se što sam to smislila, dopala mu se ideja.“

„Svima se dopadaju tvoje ideje.“

Tada se mama okrenula meni: „Možeš da napraviš sneška, Signe! Šta kažeš? Možemo da pravimo sneška, svi zajedno!“

Nisam htela da pravim sneška, ali ipak sam rekla da.

Okliznula sam se u cipelicama, zamalo sam pala, bila sam nestabilna na toj belini koju je nazivala snegom, ali mama me je uhvatila i zadržala na nogama.

Donovi su propuštali vlagu i hladnoću, tvrda zrnca leda poskakivala su oko cipelica i topila se na tankim dokolenicama.

Sagnula sam se, sakupila sneg, pokušala da napravim grudvu, ali bio je kao kristal šećer, samo se rasuo.

Podigla sam glavu, svi su me gledali, svi okupljeni. Magnus je stajao sasvim mirno, samo su mu se oči pomerale, gledao je čas mene čas sneg, on nikad nije dobio sneg za rođendan, to se valjda dešava samo ćerkama hotelijera, a ja sam poželela da me ne vidi.

Ali mama se osmehivala, osmehivala se široko kao ona lutka, najveća u prodavnici, i ponovo sam pokušala da napravim grudvu, moralo je da mi uspe, morala sam da napravim veliku grudvu snega, morala sam da napravim ogromnog sneška, jer nisam se sećala da sam poželeva zimski rođendan, nisam se sećala da sam ikad razgovarala s mamom o tome, ili da sam plakala na Birginitinom rođendanu. Ali izgleda da jesam, i sada se tata naljutio na mamu, a mama mi je samo dala ono što sam htela, iako nisam bila svesna toga, možda sam joj rekla da hoću i tu lutku, pa posle zaboravila. Ja sam bila kriva za sve to, što mi stopala mrznu, što mi se ledena voda sliva s prstiju, što svi stoje oko mene i ponašaju se čudno, što suvo dvorište postaje blatnjavo, gadno, što tata gleda mamu pogledom koji ne razumem, što je zabio ruke u džepove pantalona tako da su mu se ramena skupila, i što je Magnus tu. Celim svojim usplahirenim sedmogodišnjim srcem poželeva sam da me ne gleda takvu.

Zato sam lagala, prvi put u životu sam lagala, neka deca mogu da lažu, čine to bez razmišljanja, lako im pada da kažu kako nisu uzeli kolačiće iz kutije ili kako su na putu do škole izgubili svesku sa domaćim zadacima, ali ja nisam bila takvo dete, kao što nisam bila dete koje voli da izmišlja, igre s maštanjem i fantazijski svetovi nisu bili za mene, pa možda zato nije ni laganje. Do tog trenutka nisam se ni našla u situaciji u kojoj bih morala da lažem, nije mi čak ni padalo na pamet da se laganjem nešto može rešiti, bilo mi je lakše da samo kažem šta mislim.

Ali sada se to desilo, laž se probila, jer sve je moja krivica, pomislila sam, sve ovo, hladna stopala i mokre dokolenice, torta koja mi pritiska grudi podižući se ka grlu, ka ustima, i

morala sam da promenim tatin pogled, zato sam lagala, morala sam učiniti da izvadi ruke iz džepova i pruži ih ka mami.

Smislila sam laž, u trenu, stvorila sam je u glavi i onda iznela, tihim glasom za koji sam se nadala da zvuči iskreno.

„Da. Sećam se, mama. Poželela sam da slavim rođendan zimi. Sećam se.“

I da bi sve zaista ispalo kako treba, da bi laž bila uverljiva, zahvatila sam taj rastresiti šećerasti sneg i pružila ruke ka mami, ka tati.

„Hvala. Mnogo hvala za led.“

Eto, pomislila sam, sada će sve biti dobro. Ali ništa se nije desilo, neko od gostiju se tiho nakašljao, moja sestra od tetke je povukla majku za suknju i pogledala je, ali svi odrasli su gledali u mene, čekajući, kao da još nešto treba da se desi.

Tada je došao on, Magnus, odvojio se od kamiona i prišao mi brzim koracima.

„Pomoći ću ti“, rekao je.

Sagnuo se, pogledala sam njegovu podšišanu kosu na preplanulom dečaćkom vratu, zahvatio je led, napravio mnogo lepšu grudvu od moje.

Njegova bosa stopala na ledu, sigurno se smrzavao, ali izgleda da nije mario, jer sada smo zajedno pravili sneška, od snega koji se rasipao i topio, i više nisam obraćala pažnju na sve ostale, sve koji su nas još gledali.

„Treba nam nos“, rekao je.

„Misliš, šargarepa“, kazala sam.

„Da, nos.“

„Ali to je u stvari šargarepa“, rekla sam.

I on se nasmejao.

David

Tembo, Bordo, Francuska, 2041.

Vrelina je podrhtavala na putu pred nama. Taj talas nad tлом ličio je na vodu, ali je nestajao kad se približimo.

Još nije bilo ni traga kampu.

Nebo iznad nas bilo je plavo. Bez ijednog oblačka. Plavo, uvek plavo, zamrzeo sam to večito plavetnilo.

Lu je spavala naslonjena na moju ruku, blago se klateći kad kamion pređe preko džombe na asfaltu. Puteve već dugo niko nije održavao. Kuće pored kojih smo prolazili bile su napuštene. Zemljišta suva, oprljena suncem.

Okrenuo sam lice ka Lu, pomirisao joj glavu. Njena meka dečja kosa snažno se osećala na dim. I odeća nam je upila opori miris paljevine iako je mnogo dana prošlo otkad smo napustili Aržele. Otkad nam se porodica prepolovila.

Dvadeset dva dana, ne, dvadeset četiri, već je prošlo dvadeset četiri. Izgubio sam računicu. Možda sam *hteo* da je izgubim. Dvadeset četiri dana od bega iz Arželea. Ja sa Lu u naručju. Plakala je. Trčao sam dok više nisam čuo požar. Trčao sam dok dim nije postao daleka izmaglica. Tek tada smo zastali, okrenuli se ka gradu i...

Stani, Davide. Stani. Sad ćemo ih videti. Tu su. Ana i Ogist biće u kampu. Jer tu je Ana htela da dođemo. Dugo je govorila o tom mestu: Pristojno je. Ima hrane i solarnih generatora za struju. I naročito - vode. Čiste hladne vode iz česme.

I iz tog kampa se može produžiti dalje na sever.

Vozač je zakočio. Skrenuo je pored puta i zaustavio se. Lu se probudila.

„Tamo“, pokazao je.

Ispred nas je stajala ograda s vojnički zelenom ceradom.

Ana. Ogist.

Vozač nas je pustio. Promrmljao je „srećno“ i odvezao se u oblaku prašine.

Vreli vazduh naleteo je na nas kao zid. Lu je treptala na suncu, uhvatila me je za ruku.

Ognjena kugla na nebu izvlačila je svaku kap vode iz mene. Asfalt se usijao, toliko je bio topao da će se uskoro sigurno istopiti.

Telefon mi se raspao. Ručni sat sam trampio. Nisam znao koliko je sati. Ali ograda ispred mene još je bacala kratku senku, pa nije moglo biti više od tri.

Brzo sam hodao. Sada ćemo ih ponovo videti. Sigurno su stigli pre nas.

Prišli smo ulazu, dvojica stražara u vojnim uniformama sedela su za stolom.

Pogledali su nas, ali se činilo da gledaju kroz nas.

„Isprave?“ – rekao je jedan.

„Tražim nekog“, kazao sam.

„Prvo isprave“, odvratio je stražar.

„Ali...“

„Hoćete li da uđete?“

Spustio sam naše pasoše pred njega, ipak ostavljajući Anin i Ogistov u torbi. Stražar nije morao da zna za njih. Sigurno bi samo počeo da zapitkuje.

Brzo je prelistao moj pasoš, zaustavio se na slici. Uvek bi me iznenadila kad je pogledam. Taj tip na slici, da li sam to ja? Ti obli obrazi, skoro debeli. Da li mi je foto-aparat izobličio lice?

Ne, nego sam tada bio takav. Pun, ne debeo, jednostavno uhranjen.

Ili možda samo normalan. Možda smo nekada svi tako izgledali.

Uzeo je Luin, njen je bio noviji, ali Lu je brzo rasla. Dete u pasošu moglo je biti bilo ko. Na slici je imala tri godine. Osmehivala se. Nije bila ozbiljna kao sada.

Jutros sam joj napravio pletenice, bio sam vešt u tome. Očesljavao sam joj kosu i podelio je na dva jednaka dela, s jasnim razdeljkom. Onda sam brzo upleo dve čvrste pletenice koje su joj padale niz leđa. Možda nas je zbog tih pletenica neko konačno pokupio na putu. Sada sam se nadao da zbog njih niko neće primetiti koliko je prljava, i koliko mršava. I ozbiljna, jer moja ćerka se retko osmehivala. Nekada je stalno skakala, trčala, skakotrčala. Ali sada su joj pletenice sasvim nepomično visile niz leđa.

Stražar me je ponovo pogledao. Očigledno me je upoređivao sa slikom u pasošu.

„Stara je pet godina“, rekao sam. „Tad sam imao dvadeset.“

„Imate li nešto drugo? Neke druge isprave koje mogu potvrditi da ste to vi?“

Odmahnuo sam glavom.

„Samo sam to stigao da uzmem.“

Još jednom je pogledao sliku, kao da će mu ona dati odgovor. Onda je uzeo heftalicu i dva svetlozelena papira. Rutinski ih je priheftao na nasumičnim mestima u pasošu.

„Popunite ovo.“

Pružio mi je pasoše.

„Gde?“

„Kako gde? Pa tu u pasošu.“

„Mislim... imate li sto?“

„Nemamo.“

Uzeo sam pasoše. Ostavio je stranicu sa zelenim formulom otvorenu u mojem.

„Imate li hemijsku?“

Pokušao sam da se osmehnem. Ali stražar je samo rezignirano odmahnuo glavom. Nije me ni pogledao.

„Moja je nestala“, rekao sam.

To nije bilo sasvim tačno. Nije nestala, nego se istrošila. Lu je mnogo plakala druge večeri na putu, tiho je jecala krijući lice u šakama. Dao sam joj da crta. Povlačila je tanke plave linije na poleđini koverta koju smo usput našli. Crtala je devojčice u haljinama, bojila je suknje. Toliko je pritiskala da je probila papir.

Stražar je počeo da kopa po kutiji na zemlji. Izvukao je dugo korišćenu hemijsku s naprsлом plastikom. „Ali morate da mi je vratite.“

Morao sam da popunim formulare stojeći. Nisam imao na šta da naslonim pasoš. Rukopis mi je bio neprecizan i čudan.

Hteo sam da to obavim što pre. Ruka mi se tresla. Zanimanje. Poslednje radno mesto. Poslednje stalno boravište. Polazište. Odredište. Odredište?

„Tamo gde ima vode, Davide“, govorila mi je Ana. „Moramo tamo.“

Što je suvlja naša zemlja postajala, to je Ana više govorila o severnim zemljama, gde kiša ne pada samo ponekad u hladnim mesecima, već i u proleće i leto. Gde nema dugih suša. Gde je pak obrnuto, gde je kiša smetnja, gde nadire u olujama. Gde se reke izlivaju, gde brane pucaju, naglo i brutalno.

„Zašto kukaju?“ – pitala se Ana. „Pa imaju svu vodu ovoga sveta!“

Mi smo samo imali slano more koje je raslo. More i sušu. A suša je *i bila* bujica. Nezaustavljiva. Prvo su je zvali dvogodi-

šnjom sušom, pa trogodišnjom, pa četvorogodišnjom. Ovo je bila peta godina. Činilo se da letu nema kraja.

Ljudi su počeli da napuštaju Aržele još prošle jeseni, ali mi smo ostali. Imao sam posao, nisam mogao da ga napustim, to staro izlizano postrojenje za desalinizaciju koje je od morske vode pravilo pijaću.

Ali struja je svakog časa nestajala, bakalnice su se praznile, grad se praznio, postajao sve tiši. I sve topliji. Jer što je zemlja bila suvlja, to je vazduh bio vreliji. Nekada je sunce svojom snagom pretvaralo vodu u paru. Ali kad je iz zemlje nestalo vlage, prešlo je na nas.

Svakog dana Ana je upozoravala da moramo otići. Isprva je govorila o severu, dok je to još bilo moguće, pre nego što su svi zatvorili granice. Posle je govorila o kampovima. Pamje, Žimon, Kastr. Tembo je bio poslednji.

Dok je ona govorila, temperatura je rasla. Begunci iz još južnijih krajeva stizali su u naš grad, zadržavali se nekoliko dana, nastavljali. Ali mi smo ostali.

Stajao sam s hemijskom u ruci. Odredište?

Sam nisam mogao da odgovorim na to. Morao sam prvo da nađem Anu i Ogista.

Sledeći u redu nas je čušnuo kad je prošao, ali to verovatno nije ni primetio. Sitan i smežuran čovek, naizgled premali za sopstvenu kožu. Na ruci je imao prljavi zavoj.

Stražar mu je brzo priheftao zeleni formular u pasoš. Čovek ga je uzeo bez reči, već je imao hemijsku u ruci i povukao se da piše.

Ponovo sam ja bio na redu. Dao sam stražaru pasoše i formulare. S tih deset tačaka koje će mu saopštiti sve što treba da zna o Lu i meni.

Stražar je pokazao poslednju tačku.

„Ovo niste popunili.“

„Još nismo odlučili. Moram prvo da razgovaram sa suprugom.“

„A gde je ona?“

„Trebalo je da se nađemo ovde.“

„Trebalo je?“

„Treba. Dogovorili smo se da se nađemo ovde.“

„Morate popuniti sva polja.“

„Prvo da razgovaram sa suprugom. Nju tražim. Rekao sam vam.“

„Onda ću napisati Engleska.“

Engleska, tačno između juga i severa, još podnošljiva.

„Ali nije izvesno da ćemo u Englesku...“

Ani se nije dopadala Engleska. Nije volela njihovu hranu. Ni jezik.

„Nešto mora da se napiše“, rekao je stražar.

„Ali to nije obavezujuće?“

Kratko se nasmejao.

„Ako uopšte budete imali sreće da dobijete boravišnu dozvolu, otići ćete tamo gde vas pošalju.“

Nagnuo se nad formularom i brzo napisao: *Velika Britanija*.

Onda mi je vratio pasoš.

„To je sve. Noću morate da budete unutra, ali danju možete gde hoćete, i unutar i izvan kampa.“

„Ta vam je dobra“, rekao sam.

Ponovo sam pokušao da se nasmešim. Poželeo sam da mi uzvрати osmeh. Bio mi je potreban osmeh.

„Dobićete mesto u Hali 4“, kazao je.

„Ali koga da pitam za suprugu? I za sina? On je samo beba. Zove se Ogist.“

Stražar je podigao glavu. Konačno me je pogledao.

„Crveni krst“, rekao je. „Videćete čim uđete.“

Hteo sam da ga zagrlim, ali umesto toga sam samo promrmljao „Hvala“.

„Izvolite, sledeći“, rekao je.

Brzo smo prošli kroz kapiju. Vukao sam Lu. Čim smo ušli obratio sam pažnju na jedan zvuk. Cikade. Stajale su na drvetu iznad nas, žustro tarući krila. Nije bilo vode, a ipak su cvrčale kao lude, nisu se predavale. Možda tako treba. Pokušao sam da smirim dah.

Kamp se sastojao iz nekoliko ogromnih starih magacina podignutih na poljani. Visoko drveće bacalo je senke. Još je imalo lišće, korenje im je sigurno zadiralo duboko. Tabla na zidu objasnila nam je da je to nekada bila fabrika tendi. „Zaštita od sunca u svim prilikama“, pisalo je. Posao im je sigurno cvetao.

Nastavili smo dublje u kamp. Između magacina bilo je desetak vojnih šatora i isto toliko baraka. Sve su bile postavljene u pravim linijama, i sve su imale solarne panele na krovu. Nigde nije bilo đubreta. Tu i tamo sedeli su ljudi. Odmarali su se na toploti. Svi su bili čisti i odeća im je bila čitava.

Ana nije pogrešila. Bilo je to dobro mesto.

„Eno“, rekao sam i pokazao na zastavu koja se vijorila na krovu barake nešto dalje.

„Koja je to zemlja?“ – pitala je Lu.

„Nije zemlja. To je Crveni krst“, rekao sam. „Oni znaju gde su mama i Ogist.“

„Stvarno?“ – pitala je Lu.

„Da“, odgovorio sam.

Lu me je držala svojom mekom lepljivom dečjom ručicom. Ana joj je stalno dosađivala s pranjem ruku. Pre svakog obeda ista stvar. Idi operi ruke, misli na bakterije. Kad bi je sada videla.

Obišli smo ćošak i Lu se naglo zaustavila.

„Red“, rekla je tiho.

Dođavola.

„Ali mi smo majstori za stajanje u redu!“ – rekao sam trudeći se da mi glas zvuči vedro.

Poslednjih godina sve se dobijalo u sledovanjima. Stajali smo u redu za litar mleka. Za parče mesa. Za kesu jabuka, za sve vrste voća. Redovi za voće i povrće bili su najduži. Bilo je malo pčela, malo insekata. Polako su nestajali, a kad je nastupila suša njihovo iščezavanje se ubrzalo. Bez insekata nema ni plodova. Nedostajao mi je paradajz. Nedostajale su mi lubenice. Kruške, šljive. Da zarijem zube u sočnu šljivu. Hladnu iz frižidera...

Lu ne pamti život bez redova. Njoj je i palo na pamet da možemo *sedeti* u redu umesto *stajati* u redu.

Prvog puta je sela iz čiste iznemoglosti. Durila se. Skoro je zaplakala. Ali kad sam seo pored nje i rekao da smo na pikniku, nasmejala se.

Sada nam je sedenje u redu već postalo navika. Redovi su bili mesto za igru. Igrali smo se izleta. Škole. Večere s gostima. Naročito ovog poslednjeg. Lu je volela kad se igramo da jedemo.

Dao sam joj keks, poslednji koji sam imao u torbi. Grickala ga je i osmehivala se.

„Kao ima žuti krem unutra“, rekla je i pokazala mi grubi suvi keks.

Igrali smo se predjela, glavnog jela, deserta i sira. U nekoliko kratkih navrata uspeo sam da mislim samo na igru.

Ali uglavnom sam pogledom tražio Anu. Čekao sam. Mogla je da se pojavi u svakom trenutku. Da mi priđe sa Ogistom u naručju. On će se osmehivati otvorenih usta, pokazaće svoja četiri zuba. Ona će mi ga pružiti, i ja ću ga držati dok me bude grlila, i Lu će se pridružiti zagrljaju. Sve četvoro stajaćemo tako, zajedno.

Onda su se vrata barake otvorila i bio je naš red.

Pod je bio čist, to sam prvo primetio. Tvrd drveni pod bez trunke prašine. Nekoliko kablova uvijalo se po podu barake. I bilo je prijatnije. Ventilator na zidu glasno je zujao.

Žena, napola sakrivena iza monitora i kućišta kompjutera, nasmešila se i rekla nam da sednemo.

„Izvolite, oboje.“

Pokazale je dve stolice ispred pisaćeg stola.

Brzo sam objasnio u čemu je stvar, porodica nam se razdvojila kad smo pošli s juga, ali dogovorili smo se da ćemo se naći ovde.

„Moja supruga je to predložila“, kazao sam. „Ona je htela da dođemo.“

Žena je počela da tipka po tastaturi. Tražila je njihova imena, datum rođenja, pitala je kako izgledaju.

„Kako izgledaju?“

„Imaju li karakteristične odlike?“

„Ne... Ana ima smeđu kosu. Dosta je niska.“ To mi je iznenađujuće zvučalo kao da joj nešto zameram. „Mislim... normalno je niska. Metar šezdeset, rekao bih. I lepa je“, požurio sam da dodam.

Žena se osmehnula.

„Ima smeđu kosu koja je svetlija leti. Smeđe oči“, rekao sam.

„A dete?“

„On je... obična beba. Ima četiri zubića i nema mnogo kosice. Doduše, sad mu je možda izrastao još koji zubić. Nešto mu nije bilo po volji poslednjih dana. Mislim da su ga svrbele desni.“

Šta još da kažem? Da ima stomačić u koji volim da utrljam lice? Da se smeje glasno i zvonko? Da zavija kao sirena za maglu kad je gladan?

„Kada ste ih poslednji put videli?“ – pitala je žena.

„Kad smo otišli“, rekao sam. „Dana kad smo napustili Aržele, petnaestog jula.“

„U koje doba dana?“

„Rano posle podne. Oko ručka.“

Lu me više nije gledala, podigla je i savila noge, naslonila glavu na kolena.

„Šta se desilo?“ – pitala je žena.

„Šta se desilo?“ – ponovio sam.

„Da?“

Iznenada mi se nije dopadalo što zapitkuje.

„Isto što i mnogima“, odgovorio sam. „Morali smo da pobjegnemo, među poslednjima smo napustili grad. I razdvojili smo se.“

„To je sve?“

„Da.“

„A u međuvremenu se niste čuli?“

„Kako da se čujemo? Mreža je pala. Telefon ne radi. Ali jesam pokušavao. Inače ne bih bio ovde!“

Udahnuo sam. Nisam smeo da vičem, morao sam da se smirim. Da budem pozitivan. Da pokažem koliko sam fin.

Žena mi se, osim toga, dopadala. U pedesetim godinama, uzanog lica. Delovala je umorno, celog dana je naporno radila za druge, bila je to takva vrsta umora.

„Dogovorili smo se...“ – rekao sam jasno i mirno koliko sam mogao, „dogovorili smo se da se nađemo ovde. To je bio plan.“

Ponovo je pogledala u monitor. Napisala je još nešto.

„Bojim se da ih nema u mojim registrima“, rekla je polako. „Nisu ovde. Niti su bili.“

Pogledao sam Lu, da li prati šta se dešava? Možda ne prati. Sad je naslonila čelo na kolena, nisam mogao da joj vidim lice.

„Možete li proveriti još jednom?“ – pitao sam ženu.

„Nije potrebno“, rekla je kratko.

„Da, potrebno je“, kazao sam.

„Davide, čujte...“

„Kako se zovete?“ – pitao sam.

„...Žanet.“

„Dobro, Žanet. Vi sigurno imate porodicu. Zamislite da je reč o vašima?“

„O mojima?“

„O vašoj porodici. O vašim najbližima.“

„I ja sam izgubila nekoga“, rekla je.

I ona je izgubila nekoga.

Naravno da je izgubila nekoga. Nekoga koga traži, koga možda više nikada neće videti. Svima je bilo tako.

„Izvinite“, rekao sam. „Samo hoću da kažem da vi imate te registre.“ Pokazao sam kompjutere. „Zar to nije vaš posao? Da pronalazite ljude?“

Da pronalazite ljude. Zvučao sam detinjasto. Bio sam dete u njenim očima, sasvim sigurno, dete s detetom. Uspravio sam se. Pomilovao sam Lu po kosi, pokušao da izgledam očinski.

„Moramo da nađemo Anu. Njenu majku“, rekao sam. „I njenog brata“, požurio sam da dodam. Nije smela pomisliti da sam zaboravio na Ogista.

„Izvinite, ali niste ih videli dvadeset četiri dana“, rekla je. „Svašta je moglo da se desi.“

„Dvadeset četiri dana nije mnogo“, rekao sam.

„Možda su završili u nekom drugom kampu?“ – rekla je, i sada je bilo nekakve utehe u njenom glasu.

„Da“, rekao sam brzo. „Sigurno se to desilo.“

„Mogu da unesem napomenu“, rekla je Žanet.

Ponovo se osmehnula, stvarno se trudila da bude prijatna. I odgovorio sam joj jednako prijatno, hvala, vrlo ste ljubazni, hteo sam da joj pokažem da mogu i ja. Sedeo sam kruto, ruku priljubljenih uz telo. Krio sam pazuhe, mrlje znoja na majici. Ponovo sam pogledao Lu. Još joj nisam video lice. Bila je kruta kao ja, sedela je lica pritisnutog uz kolena.

Posle su joj ostali tragovi na čelu, materijal pantalona ostavio je blagu mrežastu šaru na glatkoj koži.

Nisam se rukovao sa ženom kad smo pošli. Hteo sam da potrčim. Da vičem. Ali naterao sam se da hodam polako.

Cikade. One se ne predaju. Podnose sve ovo.

Ja sam cikada.

Biblioteka
Cli-fi

Maja Lunde
Plavetnilo

Preveo s norveškog
Radoš Kosović

Za izdavača
Vesna Odanović Kapuran

Urednica
Sandra Bakić Topalović

Lektura
Sonja Šoć
PR Agencija Jasna Erčić

Likovno-tehničko uređenje
Sonja Šoć
Kaligraf 994

Dizajn korica
Ljiljana Grbić

Štampa
Caligraph, Beograd
2020.

Tiraž
1.000

Izdaje
ODISEJA, Dobračina 5, Beograd
tel. 011 2620-521
info@odiseja.co.rs
www.odiseja.co.rs

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.113.5-31

ЛУНДЕ, Маја, 1975-

Plavetnilo : roman / Маја Лунде ; s norveškog preveo Radoš Kosović. - Beograd : Odiseja, 2020 (Beograd : Caligraph). - 328 str. ; 20 cm. - (Biblioteka Cli-Fi / [Odiseja, Beograd])

Prevod dela: Blå. - Tiraž 1.000. - O autorki: 321-326. - O prevodiocu: str. 327-328.

ISBN 978-86-7720-169-2

COBISS.SR-ID 20692489